

к.е.н., доцент Безверхня Ю.В.
Таврійського державного агротехнологічного університету

В даній статті викладено основи екологічно направленої діяльності підприємств, розглянуто питання раціонального природокористування, пов'язаних з цим витрат та питання їх обліку.

В данной статье изложены основы экологически направленной деятельности предприятий, рассмотрен вопрос рационального природопользования, связанных с этим затрат, и вопрос их учета.

The article deals with the principles of enterprises ecologically directed activity and reviews questions of rational management of nature, it entails expenses and accounting.

ЕКОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Збереження природи та покращення оточуючого середовища стають все більш пріоритетними напрямками діяльності держави та суспільства. А тому і діяльність сільськогосподарських підприємств повинна бути націлена на виробництво екологічно-чистої продукції, заради покращення якості життя, здоров'я та підвищення тривалості життя населення.

В умовах переходу до ринку цілком закономірно в сільському господарстві країни виникла і розвивається нова форма організації виробництва — фермерство, основою якого тепер стала приватна власність на землю. Господарями на землі стали люди, яким часто бракує екологічних знань. Усі численні дискусії з приводу форм землеволодіння і землекористування практично не торкалися достатньою мірою такого важливого критерію, як уміння вести господарство на високому культурному рівні, тобто вміння грамотно, раціонально використовувати і берегти землю. Вирішення екологічних проблем набуває особливого значення в агропромисловому виробництві, зокрема у сільському господарстві, яке є своєюрідною контактною зоною людини з природою. Близько 50% усіх негативних процесів, які призводять до деградації стану природного середовища, припадає саме на цю галузь. І якщо виходити з позицій екологічного захисту, головна мета зараз повинна полягати в тому, щоб зберегти землю, її якісний стан для майбутніх поколінь. [3]

Крім того, стан угідь є основою для зернового господарства країни. А тому виробництво якісного зерна стає загалом економічної стабільності держави. А якісна продукція повинна бути екологічно-чистою.

Таким чином, стає очевидним, що документування, облік співвідношення екологічних витрат, понесених підприємством на підвищення раціонального використання ресурсів, забезпечення їх відновлення та охорони, зменшення шкідливого впливу на оточуюче середовище, а також виявлення додаткових доходів від інвестування коштів у заходи, пов'язані з виробництвом екологічно-чистої продукції – є досить актуальним питанням сьогодення.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Дослідженням питання екологічної діяльності, обліку витрат приділяли увагу багато українських та зарубіжних вчених: Антонєць А.С., Гнилицька Л.А., Євдокімов А.В., Зіновчук Н.В., Шевчук В.Я. Воронцов А.П. Вони розглядали питання раціонального природокористування, впровадження ґрунтозахисних систем, напрями удосконалення обліку, систему еколого-економічних показників, їх аналізу та аудиту витрат природоохоронної діяльності тощо. Тож питання поставлене досить гостро.

Метою статті є розгляд проблеми сучасного природокористування, проблеми обліку екологічних витрат та визначення основних засад екологічно спрямованої діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. В рамках переходу до ринкової економіки пріоритетним напрямом для сільськогосподарських підприємств є раціональне природокористування, оскільки земля є необхідним природним ресурсом їх діяльності, водні ресурси при цьому також не менш необхідні. А тут спостерігаємо: надзвичайно високий рівень сільськогосподарської освоєності території України, деградацію земельних угідь і збідніння агроландшафтів, обмеженість у зв'язку з цим придатних для ведення сільського господарства земель слід розглядати як головні фактори, що зумовлюють можливе падіння врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності праці чи навіть стагнацію цих показників на найближчі 10—15 років. Це зумовлює необхідність розробки і впровадження в усіх зонах країни екологобезпечних інтенсивних систем землеробства, розрахованих на одержання високої віддачі при мінімальних витратах енергетичних та інших ресурсів, а також реалізації системи заходів по оптимізації структури сільськогосподарських угідь та консервації їх значної частини з метою оздоровлення природного середовища.

У той же час, в гонитві за прибутками, підприємства нещадно експлуатують природні ресурси. Покращення ж екологічного стану асоціювалось з недоотриманням доходів та зростанням цін на продукцію. Тож не дивно, що як наслідок перевиснаженого використання природних ресурсів, нераціональною структурою організації виробництва та споживання призвели до виникнення забруднень навколишнього середовища, які перевищують граничні норми.

Екологічний стан сучасної України, негативно відображається на екологічній безпеці населення та потребує все більш значних витрат суспільства на ліквідацію та усунення наслідків забруднення навколишнього середовища. Разом з тим автоматично постає питання обліку таких екологічно направлених затрат.[2]

Екологічний облік підприємства має стати складовою частиною управлінського обліку в системі бухгалтерського обліку. Важливість обліку екологічних витрат стає очевидною, оскільки механізм природокористування є платним.[1]

Платність природокористування включає [1]:

- плату за спожиті природні ресурси (земля, вода, корисні копалини тощо), яка сплачується за право користування природними ресурсами в межах лімітів,

за над лімітне використання, за відновлення та охорону природних ресурсів;

- плату за забруднення навколишнього середовища, що сплачується за викиди в межах встановлених лімітів, та за зверх лімітне забруднення;

- плату за інші види впливу на оточуюче середовище (збір за геологорозвідувальні роботи, збір за користування радіочастотними ресурсами тощо).

Тож, оперативна облікова інформація про витрати на здійснення природоохоронної діяльності, впливаючись в загальний потік техніко-економічної інформації, необхідна для об'єктивного попередження явищ, які негативно впливають на навколишнє середовище, а також допомагають виявленню та найбільш використанню природних ресурсів. Тут, доречно постає питання обліку та контролю витрат на природоохоронну діяльність, і разом з тим, на екологічно-чисту продукцію, а також проблеми формування ресурсів на її виробництво.

Зараз витрати на екологічне виробництво сільськогосподарської продукції розглядаються як витрати виробництва, і як витрати на охорону навколишнього середовища. Для повного уособлення екологічних витрат необхідно визначити критерії віднесення тих чи інших витрат до природоохоронних та виділити класифікаційні ознаки.

Отже, до витрат щодо раціонального використання та відновлення навколишнього середовища можна віднести витрати:

- на поліпшення земельних ресурсів: відновлення родючості ґрунтів, очищення ґрунтів від шкідливих речовин (забруднення добривами, радіоактивними частинами, тощо); виведення певної частини сільськогосподарських земель з господарського обороту у зв'язку з надзвичайно високою розораністю;

- на охорону та раціональне використання води, лісів;

- на утилізацію та використання відходів (обладнання складів, відстійників, сховищ);

- на будівництво та обладнання природоохоронних та ресурсозберігаючих об'єктів (водоочисних, газо-пилоуловлюючих установок та споруд);

- облаштування та утримання санітарно-захисних, буферних зон та лісосмуг тощо.

Основними виконавцями екологічної програми є підприємства (в даному випадку сільськогосподарські), які несуть безпосередньо витрати по проведенню природоохоронних заходів. Згідно П(С)БО 16 «Витрати» природоохоронні витрати включаються в собівартість виробленої продукції (робіт, послуг). Предметом обліку, на який направлена діяльність, пов'язана з екологічною безпекою (відповідністю норм і методів застосування хімічних речовин, їх складу та якості; зниження викидів в атмосферу транспортними засобами та сільськогосподарськими машинами), є процес виробництва екологічно чистої продукції. [2]

Тож, діяльність підприємства, екологічно направлена повинна мати на меті:

- забезпечити органи управління інформацією, яка дає змогу приймати дійові рішення щодо недопущення або зменшення негативного впливу на навколишнє середовище;
- своєчасно вносити корективи у плани, вибирати оптимальні варіанти розв'язування екологічних проблем;
- сприяти зменшенню екологічного ризику, пов'язаного з невизначеністю та вибором альтернативних рішень з управління господарськими процесами і непередбаченими ситуаціями;
- забезпечувати гнучкість й адаптивність в управлінні екологічним виробництвом;
- використовувати нові можливості, які забезпечують нововведення та ринок і, як результат, підвищують екологічну якість й ефективність управління.

Висновки. Об'єктивна необхідність екологічної направленості діяльності підприємства в системі ринкових відносин обумовлена формуванням показників результативності досягнення екологічного сталого розвитку. Спроби оцінки розвитку за допомогою показників, які б забезпечили тісний зв'язок економічних і екологічних чинників, знаходяться поки що на початковому етапі свого становлення.

Переведення сільськогосподарського виробництва на принципово нову економіко-технологічну основу, структурна перебудова його з урахуванням екологічних факторів, законів, вимог і нормативів є обов'язковою і вирішальною умовою успішного подолання екологічної кризи, яка в Україні вразила практично всі сфери й складові її природного середовища. Щорічні втрати України від неефективного, нераціонального природокористування становлять до 20% її національного доходу. Це є наслідком нехтування екологічними законами, факторами, критеріями і вимогами в господарюванні і надмірної експлуатації природних ресурсів.

Тепер Україна потребує принципово нової екологічної політики, в основу якої повинна бути покладена вимога обов'язкового дотримання екологічної безпеки життєдіяльності людини. Головною метою такої політики повинно стати забезпечення якнайсприятливіших природних умов життя, раціональне використання та відтворення природних ресурсів, забезпечення максимальних доходів підприємців, але не будь-якою ціною.

Література:

1. Саенко К.С. Учет экологических затрат. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 376с.
2. Гнилицька Л. Напрями удосконалення обліку, аналізу та аудиту витрат природоохоронної діяльності. // Бухгалтерський облік і аудит, - 2002. - №7. С.17
3. Евдокимов А.В. Система эколога-экономических показателей как основа обеспечения экологической безопасности. // Экологическая экономика и управление. Том 1. – Сумы: ИПП «Мрія – 1» ЛТД. –1997. - с. 180.